

El cas de Catalunya presentat a l'ONU l'any 1945 pel Consell Nacional

written by Redacció Unilateral | 25 de juliol de 2017

*Article publicat al diari Avui el 12 de març de 1978 escrit per en Carles Sala i Joanet, directiu de Ràdio Associació de Catalunya i redactor de l'Instant i de Claris. Exiliat a Mèxic en acabar la guerra on escrigué **Acte de Fe** (1946), retornà a Catalunya el 1948. El 1986 li fou concedida la Creu de Sant Jordi per la seva acció patriòtica durant els anys que presidí la Comunitat Catalana de Mèxic i, al seu retorn, com animador de la Penya literària Joan Santamaria i del premi literari d'aquest nom. Article cedit per la filla de l'autor, Elisenda Sala.*

L'exili català, provocat pel final desastrós de la nostra guerra -la guerra del 36, que va ser, a judici de molts, la guerra de les "dues Espanyes", i que jo definiria com la guerra d'una de les dues Espanyes contra Catalunya -, ha estat sempre a la consciència de tots, per bé que no ha estat gairebé fins ara que se n'ha pogut començar a parlar públicament, un cop desapareguda la mordassa. I és que la magnitud de la desfeta, no solament política sinó també social i per descomptat demogràfica, va afectar pràcticament a totes les llars, compromeses o, si més no lligades per una raó o altra a la contesa que sofria el país, i exposades, totes elles en un altre sentit, a les conseqüències del seu desenllaç. No és pas exagerat de dir que cada família tenia el seu exiliat, i això sense pensar que molts dels exiliats es comptaven per famílies. Com tampoc no ho és de dir per tant, que una pèrdua sobtada de tants i tants ciutadans d'un país petit com el nostre, no fos com una mutilació del cos nacional i no deixés un solc profund en la vida i en la memòria dels

qui hi restaren.

En el curs dels anys el país ha anat recuperant silenciosament una part (jo diria que una petita part) dels qui aleshores van passar el trànsit dolorós d'haver d'abandonar-lo.

Però és d'un any ençà que el retorn té un tornaveu com no ho havia tingut abans d'ara, motivat sens dubte per la qualitat i el renom dels qui tornen i alhora per les circumstàncies polítiques que vivim, més propícies al comentari i al rebombori.

Ara, els relats i les declaracions dels que tornen, i els intervisus i els reportatges de què són objecte, són freqüents. Però cal dir que l'estudi a fons del fenomen general de l'exili, amb tota la seva conseqüència i transcendència, amb prou feines ha estat encetat. I és en aquest punt que ens cal referir-nos de passada i ho fem complaguts a l'obra que ha publicat recentment Albert Manent, després d'un treball pacientíssim d'anys i anys, la qual si bé concretament referida a la literatura catalana a l'exili, té també la virtut de contenir un assaig de comprensió del fet total, vist des de tots els angles, per tal de donar una visió completa del fenomen humà, social, polític, econòmic i cultural i no solament literari com sembla enunciar el seu títol que ha constituït l'exili dels catalans.

És tanmateix inevitable d'evocar en aquests casos, el quadre dramàtic d'aquelles darreries del 38 i principis del 39, en què, ja lliurada la darrera batalla i decidida la guerra molts dels qui hi participaven del costat republicà van abandonar el país i van escampar-se pel món. Tan sols pels passos dels Pirineus (La Seu, Puigcerdà, la Vajol, el Portús, coll d'Ares, Portbou, per no esmentar-ne sinó uns quants) centenars de milers de catalans, soldats i civils, joves i adults, vells, criatures, homes i dones de tots els estaments, de tots els oficis i de totes les condicions, van passar com van poder la frontera de França i van fer els primers passos incerts d'una

nova vida cap a un món estrany, sovint hostil, sempre desconegut. Molts sense pensar-s'ho, anaven cap al sofriment i la mort. D'altres, potser els més forts, els més decidits o qui sap si tan sols els més sortosos, emprenien un atzarós camí, en l'hora poc propícia en què el món es disposava a lliurar el més terrible combat de la seva existència: la darrera guerra mundial. No és pas aquest el moment ni l'ocasió d'esmerçar-nos a fer una descripció dels horrors d'aquell èxode que es produí en l'agre i negre hivern del 38, amb tot el reguitzell de misèries i penalitats que l'embolcallaren: els camps de concentració, els esforços per a sortir-ne, l'angoixa de les persecucions, els camps de treball, les fugides i els amagatalls; els abusos i els maltractaments; les vexacions; la gana, la misèria i les malalties... un monstruós entrellat d'energies i defalliments de frustracions i reeixides, d'esperances i desenganys. Una lluita desesperada, cos a cos, cada dia, a cada hora, tothom, tan sols per a sobreviure.

No; no és pas d'aquesta Catalunya que volem parlar, sinó de l'altra; de la Catalunya abocada al món; de tots aquells que més tard o més d'hora, i passant per tota mena de privacions, de dificultats i de perills van poder recuperar, de mica en mica, amb coratge, intel·ligència i voluntat, la seva dignitat civil i la seva seguretat. I que encara van ser capaços, després, de ser projectats en una funció social que els ennoblia i que alhora i beneficiava de no dir generosament, moralment i material, el país on havien anat a raure.

Com dic, ja se'n comença a parlar de tot això que han fet i de tot el que han significat aquests homes que van escampar-se pel món aquell negre hivern del trenta-vuit. Però cada dia podrà parlar-se'n més i es podrà saber millor quina ha estat la seva obra, l'abast que ha tingut i els beneficis que ha produït.

I encara tot això no és prou. Perquè d'aquest immens magma d'hores i treballs d'èxits n'ha sortit encara i això sí que

sembla un miracle, la clara manifestació d'una irreductible fidelitat i d'un decidit servei a la terra que els va veure néixer.

No hi ha res que alieni tant l'home com una extremada sort o un extremat infortuni. Doncs bé, en aquest darrer gran èxit de Catalunya, la gairebé inevitable esterilitat de l'alienació ha estat bandejada per aquesta fidelitat als orígens. Talment com si la terra hagués continuat viva i present fora de Catalunya. I és aquest el tema que centra avui la nostra evocació: "Catalunya al món", que no vol dir precisament, com podríeu molt bé pensar "els catalans llançats al món" sinó allò que els catalans escampats pel món han fet per Catalunya.

Catalans de tota mena (i tots ells honorables; les excepcions confirmen la regla): polítics patriotes sense diferenciació de grau, que a l'exili no existia, escriptors, catedràtics, professors, periodistes, metges, advocats, magistrats, jutges, notaris, mestres i d'altres professionals i artesans, menestrals tècnics i obrers. Tots ells dispersos però units en la dissort per un mateix afany i per un mateix ideal coratjosament compartit i que van saber bo i refent la seva vida vegetativa i la seva comunitat espiritual, crear per Catalunya i per la nova societat que els emparava, una obra digna i profitosa, traduïda en institucions, fundacions i manifestacions de cultura catalana: edicions de llibres, els Jocs Florals de la llengua catalana a l'exili, celebrats cada any a diferents llocs del món; casals, centres amb orfeons, esbarts i elencs teatrals, premis, beques d'estudis; fires i exposicions, biblioteques, celebracions commemoratives de les efemèrides nacionals i actes d'homenatge als nostres grans homes; creació d'editorials, publicació de llibres, opuscles i periòdics; cursos i conferències; utilització dels mitjans de comunicació, premsa i ràdio per a divulgar el fet català. Participació en congressos i assemblees... I tot això bo i mantenint l'activitat pròpia cadascú en qualsevol branca de treball o d'estudi i investigació i fent aportació del seu

saber, de vegades il·lustre i del seu bon fer, a la nova comunitat nacional que els escollia i que no deixava d'identificar i d'exalçar, per tant, la nacionalitat d'origen del refugiat benefactor en una simbiosi ideal entre els uns i els altres, aconseguida de vegades al més alt nivell.

Aquesta va ser la nostra "Catalunya al món" que va ser també el títol que presidí un número extraordinari d'"El Poble Català" editat a Mèxic el setembre del 45 com a portaveu de la Comunitat Catalana, delegada del Consell Nacional i dedicat exclusivament a "l'apel·lació" ("The Case of Catalonia: Appel to the United Nations") que la Catalunya exiliada va presentar a través de la delegació del Consell a Nova York a l'anomenada i històrica Conferència de San Francisco de Califòrnia, és a dir, l'Assemblea Internacional que en aquell abril del 1945 a les envistes de les acaballes de la guerra mundial es va constituir en l'ONU o sigui l'Organisme de les Nacions Unides.

Els catalans exiliats van voler, en aquella transcendental avinentesa internacionalitzar el plet nacional de Catalunya, i van elevar aquell document en tots sentits exemplar, a la primera Conferència de les Nacions Unides perquè aquell alt organisme tingués coneixement (i així consta i així es conserva) del dret de Catalunya a l'autodeterminació.

En presentar el seu document a la Conferència de San Francisco, la delegació del Consell Nacional a Nova York integrada per tres patricis, el nom dels quals encara commourà més d'un dels que em llegeixin: Josep Fontanals de Mataró; Josep Carner Ribalta de Balaguer i Josep Ventura Sureda, de Palamós, va tenir només un propòsit: plantejar en termes simples i clars la natura i el caràcter del plet català. "L'apel·lació" que així es titulava el document es féu en nom de tots els catalans precisament perquè ningú no cregués que l'objectiu era de guanyar supremacies polítiques.

La delegació no es féu il·lusions excessives respecte a la possibilitat d'obtenir resultats immediats i espectaculars. Ja sabia que l'apel·lació de Catalunya no podia ser llegida ni molt menys resolta durant la Conferència perquè el cas no entrava en la seva competència. Però considerava que si la petició i l'informe arribaven a ser rebuts i registrats com a document annex a la Conferència, la missió del Consell Nacional ja havia estat acomplerta.

Missió acomplerta, efecte primordial aconseguit i resultat comprovat davant del secretariat de la Conferència. Les Nacions Unides posseeixen l'apel·lació catalana a la qual recorreran en qualsevol moment que entri a debat la problemàtica ibèrica.

I encara es van obtenir d'altres resultats simultanis: els d'informació general sobre la qüestió catalana davant de tots els delegats dels governs representats a l'ONU i dels comentaristes de política internacional, juristes i tractadistes especialitzats. Però hi ha més encara, la

delegació va tenir notícia del bon efecte que “l’apel·lació” va suscitar en aquells medis. Alts funcionaris de la Conferència ja closa l’Assemblea van dir textualment en privat: “El document dels catalans ha estat considerat com un dels millors que s’han presentat a les Nacions Unides sobre la matèria i en relació amb les qüestions vindicatives de les nacionalitats oprimides”.

La simple lectura de l’extracte de l’índex d’aquell document ja dóna una idea prou clara del seu contingut i de la seva importància.

Els catalans, ni que fossin a l’exili, havien complert una vegada més el seu deure. El problema de la nacionalitat (terme que avui i aquí encara és no solament discutit, sinó vetat) tornava a quedar plantejat internacionalment. Un cop de força, no podia esborrar-lo de la realitat.

I ara rebrota, no ja en el camp internacional sinó amb una incidència enèrgica en el camp polític nacional, que és el seu terreny natural i compartit a la vegada per les altres poques i veritables nacionalitats ibèriques, que l’inscriuen i el propaguen en el gran debat polític espanyol de l’hora actual. Debat que es reproduirà a les Corts i a tot l’àmbit d’Espanya, virulent i amplificat i amb molta més gravetat i transcendència, en el moment de discutir i determinar la nova Constitució i el futur Estatut de Catalunya.

La reivindicació de la nacionalitat catalana va ser interpretada en aquella avinentesa per l’única veu que podia fer-ho en aquelles circumstàncies: la Catalunya conscient i l’única Catalunya lliure, perquè era exiliada, aquella missió va ser acomplerta pel Consell Nacional i les seves delegacions i abonada pel moviment de les Comunitats Catalanes de tot el món.

Ara, si la política catalana no sofreix una desviació que desnaturalitzi la realitat històrica de Catalunya negligida o

preterida pels mesquins i immediats interessos particulars partidistes, els òrgans polítics nacionals responsables hauran d'esforçar-se amb la convicció i fermesa davant d'aquells que si sempre li negaren el dret d'apel·lar a la força, ara com abans també li poden negar la facultat d'apel·lar al dret per a fer prevaler les raons de la voluntat catalana que són raons de justícia i llibertat i les úniques capaces d'assegurar per a uns i altres un ordre institucional nou, una pau i una estabilitat política i social inèdita en la història peninsular i, en definitiva un benestar que el país tant mereix i necessita. I això no serà si el procés d'afirmació de la nostra causa no és regit per una consciència nacional profunda i una pura i apassionada voluntat reparadora.